

Тимчик Олеся
кандидат біологічних наук, доцент
Київського університету імені Бориса Грінченка

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

У статті проаналізовано проблеми формування інформаційної культури. Вказана сутність даного поняття, показано, що формування інформаційної культури є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх педагогів.

Ключові слова: *інформатизація освіти, інформаційна культура, професійна компетентність.*

В статті проаналізовані проблеми формування професійної компетентності. Указана суть даного поняття; доказано, що формування інформаційної культури є невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх педагогів.

Ключевые слова: *информатизация образования, информационная культура, профессиональная компетентность.*

This article is devoted to the problem of formation of informational culture. The notion «informational culture» is specified. It is proved that the formation of informational culture must be the main goal of professional training of the future teacher while studying all educational subjects.

Key words: *informatization of education, informative culture, professional competence.*

У ХХІ ст інформація є основною культурною цінністю. Вона характеризується перетворенням потенційної інформації в реальні відомості, індивідуальні знання та є культурним феноменом інформаційності людини. Проблема формування ІК викладачів є сьогодні однією з важливих проблем вищої школи.

У літературі зустрічається велика кількість робіт присвячених проблемі формування інформаційної культури (ІК) особистості і суспільства в цілому, однак по сьогодні не існує єдиного підходу щодо її, оскільки навчальні плани

підготовки в загальноосвітніх школах, технікумах, коледжах та ВНЗ не орієнтовані на ціленаправлене формування ІК. Дослідження щодо формування ІК висвітлені в наукових працях В. А. Адольфа, А. М. Атаян, Н. М. Бібік, Є. В. Бондаревської, Л. С. Ващенко, В. Н. Введенського, М. І. Жалдак, І. А. Зимньої, І. Ф. Ісаєва, Н. В. Кузьміної, О. І. Локшина, А. К. Маркової, Н. Н. Нацаренус, О. В. Овчарук, Л. І. Парашенко, В. В. Самохвалової, Е. Е. Слабунової, І. В. Табачек, А. П. Тряпициної, С. В. Федорової, О. М. Шиловой, О. І. Шувалова та інших. Більшість дослідників вказують, що випусники навчальних закладів освіти повинні володіти певним набором універсальних вмінь та навиків, необхідних як для практичного використання знань, так і для пошуку нових знань в режимі самоосвіти. Сучасна освіта повинна готувати випускників ВНЗ на перспективу. Однак проблема інформаційної підготовки студентів ВНЗ по сьогодні залишається не вирішеною.

Метою нашої роботи було вивчити умови оптимізації інформаційної підготовки майбутніх вчителів, тобто студентів.

Для реалізації даної мети необхідно вирішити такі завдання: вивчити місце і роль ІК в розвитку інформаційної освіти в умовах входження в інформаційне суспільство; проаналізувати та визначити сучасний рівень розвитку ІК студентів і викладачів. На теоретичному рівні використовували опитувально-діагностичні методи. Опитування студентів проводили в 2 ВНЗ м. Києва з добре забезпеченою сучасною матеріальною базою. В опитуванні взяли участь 80 студентів денної форми навчання та 20 викладачів.

Інформаційна культура (ІК) – це сукупність духовних цінностей у сфері інформаційних відносин, створених людством упродовж його історії. Сучасні вчені і практики вважають, що загальний стан ІК учнівської та студентської молоді не можна вважати задовільним, оскільки більшість з них не вміють їх використовувати у сучасному житті. Вона ґрунтується на методологічних, світоглядних, загальноосвітніх та загальнокультурних поглядах, що проявляються у певній діяльності щодо вибирання форм процедур пошуку, обробки та подання інформації на основі відповідної системи наукових понять, принципів та законів [2]. ІК людей є визначним фактором їх трудової діяльності. Більшість авторів-дослідників вказують, що ІК вчителя включає вміння систематично підвищувати свою кваліфікацію, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, відбору, систематизації, узагальнення та використання інформації, у тому числі навчального матеріалу, орієнтуватися в інтенсивному потоці інформації, що стосується відповідної предметної галузі та суміжних галузей знань[1; 3; 6]. ІК формується як інтегративне явище складається з таких компонентів: аудіовізуальної,

логічної, семіотичної, понятійно-термінологічної, комунікаційної, технологічної культури компонентів. Ці компоненти в своїй єдності формують ціннісне співвідношення щодо інформації загалом та до інформаційної підготовки спеціаліста в цілому. До засобу активного формування аудіовізуальної культури (АК) відносять аудіовізуальну технологію навчання, під якою розуміють системний метод розробки та використання носіїв інформації, призначеної для сприйняття людиною за двома каналами одночасно (слуховому і зоровому) за допомогою відповідних технічних засобів на основі закономірностей, принципів і особливостей відображень та сприйняття аудіовізуальної інформації. АК педагога як компонент ІК на пряму на забезпечення можливостей повноцінного прослуховування аудіовізуальних повідомлень, заснованих на синтетичному сприйнятті вибіркової мистецької структури кадру і звукового ряду в їх складній взаємодії, уміння структурно, образно сприймати і уявляти інформацію, а також навчати певним умінням своїх учнів. Логічна культура (ЛК) моделювання системи знань процесів навчання і пізнання пов'язана з логічними правилами мисленневих операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація) і з логічною формою мислення (поняття, судження). ЛК нерозривно пов'язана з семіотичною культурою, оскільки всі її елементи інформаційно-освітнього простору репрезентуються в тих чи інших знакових системах. Семіотика – це наука, яка досліджує властивості знаків і знакових систем. Про технологічну культуру (ТК) освіти якості компоненту ІК спеціаліста згадують спираючись на твердження Кларина, зміст яких полягає в глибокому аналізі розвитку соціальної і педагогічної дійсності у світі. Проблема педагогічних технологій багатоаспектна, вона відображається в тісному взаємозв'язку психолого-педагогічного, дидактичного, технічного і організаційно-діяльнісного аспектів. Для вищої педагогічної освіти вона актуальна, тому що, сучасні педагогічні ВУЗи готують спеціалістів для різного типу освітніх систем та закладів. Така підготовка забезпечується як через багаторівневість і різноманітність спеціальностей, так і через набуття майбутніми спеціалістами різних видів освітніх технологій в умовах університетського навчання. Формування ІК включає в себе і формування комунікаційної культури (КК) – культури діалогу в широкому розумінні цього слова: діалог людини з людиною, людини і комп'ютера, діалог в процесі читання (читач – автор), діалог вчителя з учнем і т.д.

Таким чином, на нашу думку, ІК вчителя – це система інтеграційних взаємодій між розвитком інформаційної грамотності відповідно до сучасних досягнень науки і техніки. ІК вчителя дає йому можливість самореалізації у процесі творчої інформаційної діяльності через використання інформаційних

технологій, готує до самостійного продовження своєї освіти. Вона повинна орієнтуватися на [3; 4; 5; 6]: набуття досвіду використання ІКТ для підтримки навчального процесу; професійний розвиток; взаємодію з іншими вчителями; використання програмних засобів для вдосконалення професійних навичок; використання засобів дистанційного навчання; використання ІКТ з метою пошуку інформації для того, щоб задовільнити професійні та особисті інтереси; адміністрація – моніторинг процесу навчання тощо.

Інформаційна компетентність – це добра обізнаність у світі інформації. Інформаційну грамотність (ІГ) вважають [1; 6] основною компетенцією особистості, яка є необхідною для постійного вдосконалення професійної компетентності. Інформаційна компетентність як показник рівня інформаційної культури вчителя є одним з головних елементів, що впливають на професійну компетентність вчителя.

Загалом в експерименті взяло участь 80 студентів, які навчаються на денній формі навчання 1 і 2 курсу, з трьох різнопрофільних інститутів 2 ВНЗ, (тобто майже однієї вікової групи) та 20 викладачів (за віком від 28 до 45 років). Загальна кількість студентів, що навчаються 1 і 2 курсі в першому інституті складала 276 осіб, в другому – 70, і 160 – в третьому, відповідно. Кількість студентів, які приймали участь у письмовому анкетуванні складала 80 чоловік. Таким чином, у першому інституті було опитано 24 особи (8,7 % від загальної кількості студентів, що перебувають на денному навчанні), другому – 20 (28,5 % від загальної кількості студентів), третьому – 36 (22,5 %) відповідно.

До складових інформаційної компетентності, на нашу думку, повинні входити такі критерії: уміння адекватно визначати необхідність у певній інформації; аналізувати джерела інформації для більш глибокого ознайомлення з проблемою теми; визначати основні поняття і терміни; ефективно здійснювати пошук необхідної інформації; критично оцінювати інформацію та її джерела, вибирати корисну інформацію відповідно до проблеми дослідження чи певної теми; виділяти основні ідеї певної інформації; на аналізі існуючої інформації створювати свою нову логічну, чітку, науково цінну інформацію; визначати рівень необхідності певної інформації; адекватно використовувати обрані критерії для перевірки інформації; активно використовувати спеціалізовані мережі або послуги; робити логічно обґрунтовані висновки відповідно певної інформації; визначати та підбирати необхідні методи дослідження та пошуку інформації; аналізувати та визначати переваги застосування різних методів дослідження; брати участь в електронних дискусіях, дотримуючись етикету спілкування в

мережі; підвищувати власне свою комп'ютерну грамотність. Результати щодо вивчення рівня інформаційної компетентності серед опитуваних, представлені в таблиці.

№	Запитання	Кількість респондентів, (%)	
		студенти	викладачі
1	уміння адекватно визначати необхідність у певній інформації	73 (91,2)	20 (100,0)
2	аналізувати джерела інформації для більш глибокого ознайомлення з проблемою теми	70 (87,5)	19 (95,0)
3	визначати основні поняття і терміни	76 (95,0)	18 (90,0)
4	ефективно здійснювати пошук необхідної інформації	67 (83,7)	18 (90,0)
5	критично оцінювати інформацію та її джерела	69 (86,2)	18 (90,0)
6	вибирати корисну інформацію відповідно до проблеми дослідження	68 (85,0)	17 (85,0)
7	створювати свою нову логічну, чітку, науково цінну інформацію	56(70,0)	17 (85,0)
8	визначати рівень необхідності певної інформації	62 (77,5)	17 (85,0)
9	адекватно використовувати обрані критерії для перевірки інформації за відповідними оцінками	58 (72,5)	18 (90,0)
10	активно використовувати спеціалізовані мережі або послуги	78(87,5)	19 (95,0)
11	використовувати дослідження, листи, інтерв'ю тощо для отримання інформації з першоджерел	49 (61,2)	18 (90,0)

12	робити логічно обґрунтовані висновки відповідно певної інформації	50 (62,5)	18 (90,0)
13	визначати та підбирати необхідні методи дослідження та пошуку інформації	48(60,0)	17 (85,0)
14	аналізувати та визначати переваги застосування різних методів дослідження	46 (57,5)	16 (80,0)
15	брати участь в електронних дискусіях, форумах	60(75,0)	17 (85,0)
16	підвищують власне свою комп'ютерну грамотність та займаються самоосвітою	48 (60,0)	19 (95,0)
17	вважають себе комп'ютерно-грамотними за базовим/середнім рівнями	77/49 (96,2/61,2)	18/12 (90,0/60,0)

Примітка: в експерименті взяло участь 80 студентів та 20 викладачів

З результатів представлених у таблиці видно, що більшість опитуваних користувачів серед викладачів і студентів активно використовує інформаційні та комунікаційні технології для зберігання, пошуку, зміни формату інформаційних документів відповідно до вимог аудиторії та до розвитку технічних засобів, і вважають себе комп'ютерно-грамотними за базовим/середнім рівнями. Щодо критерію «визначати основні поняття і терміни», то показники, у порівнянні з іншими є максимальними, і складають 95,0 % серед студентів, та 90,0 % серед викладачів.

Вміють шукати необхідну інформацію як за допомогою послуг мережі Інтернет, так й інших засобів комунікації досить значна кількість опитуваних, тобто майже 90 % респондентів. Щодо критеріїв «аналізувати та визначати переваги застосування різних методів дослідження», «визначати та підбирати необхідні методи дослідження та пошуку інформації», «використовувати дослідження, листи, інтерв'ю тощо для отримання інформації з першоджерел», «робити логічно обґрунтовані висновки відповідно певної інформації» серед студентів ці показники перебували в межах від 57,5 до 62,5 %. У викладачів показники щодо цих критеріїв були значно вищими і складали від 80,0 до 90,0 %. Такі результати свідчать про високий професійний рівень педагогів ВНЗ. Саме вони, повинні розуміти та знати свій

предмет, область його використання, володіти методичними розробками, мати практичний досвід, бути ерудованими у своїй галузі, готувати лекції, практикуми, семінарські заняття з використання мультимедійних презентацій, із застосуванням різних програм, конференцій тощо. Застосування цифрових освітніх ресурсів на заняттях оживляє подання матеріалу, сприяє зростанню наочності та дозволяє студентам засвоювати матеріал на досить високому рівні. Значна частина викладачів та студентів ВНЗ (за умови досконалого матеріального забезпечення) використовують інтерактивні системи SMART. Технологічна особливість таких систем дозволяє студентам сприймати інформацію не тільки аудіо і візуально, але і тактильно, що суттєво підвищує ефективність навчання та розвиває моторну пам'ять.

Опитування респондентів показали, що тільки 60,0 % студентів можуть користуватися інформаційними ресурсами (електронними каталогами з базами книг, електронними виданнями). Щодо викладачів, то 90,0 % опитаних педагогів вільно можуть користуватися електронними каталогами з базами книг, авторефератами, дисертаціями, електронними виданнями тощо). З результатів анкетування студентів видно, що найбільш проінформованими щодо наявності та використання більшості програм виявилися тільки 10% опитаних користувачів, 60 % опитаних користувачів як студентів, так і викладачів, щоденно використовують комп'ютер у навчанні з застосуванням програм Microsoft (M): Microsoft Office Specialist, MOS (її ефективно використовують для розвитку практичних навиків роботи з додатками Microsoft Office), M. Office Word, M. Office Power Point, M. Office Excel, веб-браузер, Internet Explorer, скринькова програма Outlook Express, графічний редактор Adobe Fotoshore, програми для прослуховування та перегляду музики та фільмів, програми для забезпечення роботи власне комп'ютера (утиліти), антивірусні програми тощо.

Комп'ютерна грамотність та інформаційна компетентність є важливими факторами для покращення адаптації у сучасному світі інформаційних технологій. Крім елементарної комп'ютерної грамотності, здатності орієнтуватися у великих потоках інформації, критично її оцінювати під ІК розуміють також уміння самостійно займатися самоосвітою та моделювати власне свою інформаційну поведінку як у студентів, так і у викладачів.

Над постійним удосконаленням процесу адаптації користувачів до нового інформаційного середовища і формування ІК у студентів та молодих спеціалістів, викладачів повинні працювати не тільки викладачі, але і працівники бібліотеки ВНЗ, саме вони, повинні розв'язувати складні завдання щодо навчання, а навчання – це в першу чергу, засіб виховання. В Україні

навчання основам інформаційних знань, умінь та навиків здійснюється безпосередньо спеціально організованою підготовкою користувачів інформацією в рамках навчальних дисциплін ВНЗ. Основна роль в реалізації цього завдання традиційно належить бібліотекам, однак виконання цього завдання потребує наявності та використання сучасних комп'ютерних технологій в бібліотеках.

Відомо, що в процесі навчання велика увага надається пізнавальному аспекту, це не тільки знання про основні поняття інформатики, про структуру персонального комп'ютера та його програмоване забезпечення, однак і формування мотивації щодо навчання, розвиток рефлексивної позиції студентів. У процесі навчання викладачі повинні не тільки передавати знання, але й одночасно розвивати їх у студентів. Соціальний аспект ІК полягає в тому, що студент та педагог набувають необхідні уміння для передачі, трансляції інформації, розвиваючи комунікативні здібності. Виховний, пізнавальний, розвиваючий та соціальний аспекти ІК взаємопов'язані, і взаємодіють між собою, саме тому, вони повинні входити до системи навчання на рівних правах.

Відповісти на запитання як визначити на якому рівні сформована ІК у майбутнього спеціаліста на сьогодні досить складно, оскільки незначна частина ВНЗ України як приватної, так і державної форм власності, принаймні добре матеріально забезпечена. Відомо, тільки, що основними критеріями формування ІК студентів є знання та уміння, а також інтереси та мотиви інформаційної діяльності, сформованість рефлексивної позиції. Формування ІК якісно впливає на розвиток мислення особистості, розвиває мислення, сприяє вмінню мислити категоріями, виділяти головне від другорядного, аналізувати ситуацію, робити висновки, розвивати образний, абстрактний та творчий напрям. Засобами інформаційної культури є: комп'ютерна техніка, мобільні телефони, мультимедійна технологія, що забезпечує доступ до величезної кількості знань та інформації. Однак тільки матеріальна база забезпечує процес і створює умови для формування ІК в освітньому закладі. ІК, що формується в закладах професійної освіти, її рівень визначає потенціал інноваційного розвитку. Продукти ІК засвоюються студентами і педагогами, однак при цьому інформаційна акультурація відбувається при вступі абітурієнтів в освітній заклад, це відбувається за умови затрат великої кількості часу на засвоєння інформаційних технологій, комунікативній взаємодії один з одним та педагогом. Володіння високим рівнем ІК характерно для студентів і викладачів освітніх закладів, в яких максимально розвинений інформаційно-культурний простір. Чим активніше студенти будуть використовувати можливості інформаційно-освітнього середовища, тим успішніше, буде відбуватися їх самоосвіта та розвиток.

Активне використання сучасних інформаційних технологій (ІТ) в освіті, розробка нових методичних матеріалів, дозволять надати якісну освіту

студентам та забезпечити конкурентоздатність української освіти на міжнародному ринку освітніх послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно-ориентированного обучения / П. В. Беспалов // Педагогика. – 2003. – № 4. – С. 45–50.
 2. Брановский Ю. С. Работа в информационной среде / Ю. С. Брановский, А. Н. Беляева // Высшее образование в России. – 2002. – № 1. – С. 81–87.
 3. Зязюн І. А. Наукове осмислення освітнього простору культури в педагогічній теорії / І. А. Зязюн // Імідж сучасного педагога. Науково-практичний освітньо-популярний часопис. – Полтава, 2006. – № 5–6. – С. 12–16.
 4. Коломієць А. Міжпредметні та надпредметні проекти як спосіб розвитку інформаційної культури студента / А. Коломієць, Д. Коломієць // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2006. – № 2. – С. 24–31.
 5. Карабін О. Інформаційна культура студентів в контексті модернізації педагогічної освіти / О. Карабін // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2005. – № 2. – С. 37–40.
- Кремень В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства / В. Кремень // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2006. – № 6. – С. 24–31.